

Raport informacyjny CIA dotyczący Włodzimierza Bączkowskiego z 10 maja 1949 roku

Bartosz Rutkowski

W maju 2015 roku udostępniony został raport informacyjny¹ amerykańskiej Centralnej Agencji Wywiadowczej (CIA), dotyczący Włodzimierza Bączkowskiego. Powstał on 10 maja 1949 r. w Libanie. Kraj, którego dotyczy raport oznaczono w nim jako „Liban / Polska”, a sam Bączkowski został określony jako „temat” (podmiot) raportu. Raport posiadał klauzulę tajności „tajne” wraz z adnotacją „do użytku służbowego wyłącznie przez urzędników (funkcjonariuszy) Stanów Zjednoczonych”. Raport² zawiera kilka interesujących informacji. Do najistotniejszych należy zaliczyć sam fakt rozpracowywania Włodzimierza Bączkowskiego przez CIA w 1949 r. Dotychczas w biografii Bączkowskiego uznawano za fakt jego współpracę OSS³ (Office of Strategic Services - poprzednik CIA) od 1945 r.⁴ W świetle publikowanego raportu wydaje się to być błędne. Gdyby Bączkowski współpracował z OSS w 1945 r. to nie byłoby potrzeby rozpracowywania jego osoby przez CIA w cztery lata później. Podstawą działania każdego wywiadu jest sprawdzenie czy rozpracowywana osoba nie była obiektem wcześniejszego zainteresowania. Sam Bączkowski wyraźnie zaznaczył w swojej biografii: „(...) przenieśliem się (...) pod koniec wojny do Akcji Kontynentalnej [odpowiednik OSS]”.⁵ Stąd prawdopodobnie wynika pomyłka. Bączkowski współpracował z polską organizacją wywiadowczą (Akcją Kontynentalną – współdziałającą z Anglikami) a nie z OSS. Informacje te są zgodne z treścią raportu. Czytając go należy zachować duży krytycyzm. Źródło, na którym oparli się Amerykanie było zorientowane w sprawach prometejskich, ale niedokładne w szczegółach dotyczących konkretnych osób. Widać to już w pierwszym punkcie raportu, gdzie w jednym zdaniu znajdują się cztery błędy.⁶ Pomimo tego, raport jest istotnym źródłem wiedzy pomagającym lepiej zrozumieć późniejszą emigrację Bączkowskiego do USA.

¹ Sprawa nr F-2015-01179. Raport został odtajniony na pisemną prośbę autora artykułu w ramach Freedom of Information Act, który dotyczy wszystkich dokumentów znajdujących się w amerykańskich National Archives i Records Administration.

² Tłumaczenie własne - korekta: Pani Katarzyna Leśniewska i Pan Marek Włodkowski.

³ J. Kłoczkowski, P. Kowal, *O Włodzimierzu Bączkowskim*, [w:] W. Bączkowski, *O wschodnich problemach Polski - wybór pism*, Kraków 2000, s. 20.

⁴ I. P. Maj, *Działalność Instytutu Wschodniego w Warszawie 1926-1939*, Warszawa 2007, s. 164.

⁵ Archiwum Instytutu Piłsudskiego, sygn. 132/35, Brudnopis - zapis życiorysu W. Bączkowskiego w formie wywiadu, s. 5.

⁶ Nie zgadza się: rok urodzenia, miejsce, uczelnia i kierunek studiów. Zob. szerzej: B. Rutkowski, *Włodzimierz Bączkowski - publicysta*, „Nowy Prometeusz” 2015 nr 7, s. 93-101.

C02670161

Ref 31650535

Approved For Release 2000/05/22 : CIA-RDP83-00415R002900080004-7

CLASSIFICATION SECRET/CONTROL U.S. OFFICIALS ONLY 25X1A

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY

REPORT NO. [REDACTED]

INFORMATION REPORT

CD NO.

COUNTRY Lebanon/Poland

DATE DISTR. 10 May 1949

SUBJECT Wlodzimierz BACZKOWSKI

NO. OF PAGES 3

PLACE ACQUIRED 25X1A [REDACTED]

NO. OF ENCLS.

DATE OF INFO. [REDACTED]

SUPPLEMENT TO REPORT NO.

25X1X

25X1A

1. Wlodzimierz BACZKOWSKI was born about forty-eight years ago near Kiev in the Russian Ukraine, and is a graduate of the Department of Philosophy of the University of Lwow, Poland.
2. In 1928 BACZKOWSKI worked in Lwow for the Polono-Ukrainian Bulletin, the organ of the Polono-Ukrainian Union, a political movement led by CHDIOVKO (fnu), Ukrainian Deputy to the Polish Sejm from 1920 to 1928. The purposes of this movement were: Polish-Ukrainian solidarity, Polish-Ukrainian autonomy in Poland, as well as the creation of a separate Ukraine, composed of a Russian and a Polish section. BACZKOWSKI worked for this movement until 1935, when he left Lwow and went to Warsaw after the death of CHDIOVKO, who was killed by the Ukrainians.
3. In 1935 BACZKOWSKI joined the Prometheus movement, which was directed by the Polish Government, particularly by the General Staff of the Army. Prometheus activities were of a dual nature: overt propoganda and politics, and intelligence. In the latter field Prometheus organized intelligence servicos in Soviet territory, clandestine movements against the Soviet Government, etc. Prometheus spread, and was united with the movement bearing the same name in Germany, where White Russian emigrés worked actively with the consent and cooperation of the German authorities.
4. In Warsaw Prometheus had an institute of study and propoganda called "Institute Wschodni" (Oriental Institute), headed by SEDLECKI (fnu), university professor and senator, and directed by Olgierd GORKA.** BACZKOWSKI was head of the press section. The Institute printed many anti-Soviet publications, including Orient in French, English, and German; Polono-Ukrainian Bulletin in Polish; and The Problems of Europe and the East, in Polish. In 1936 BACZKOWSKI was a delegate of the Polish Prometheus to the anti-Soviet Congress in Berlin.

Handwritten initials and marks on the right side of the page.

KLASYFIKACJA TAJNE / DO UŻYTKU WEWNĘTRZNEGO
TYLKO PRZEZ FUNKCJONARIUSZY USA
CENTRALNA AGENCJA WYWIADOWCZA
RAPORT INFORMACYJNY

KRAJ Liban/Polska

DATA WYTWORZENIA 10 maj 1949

TEMAT Włodzimierz Bączkowski⁷

1. Włodzimierz BĄCZKOWSKI urodził się około czterdziestu ośmiu lat temu w pobliżu Kijowa, na rosyjskiej Ukrainie, i jest absolwentem Wydziału Filozofii Uniwersytetu Lwowskiego w Polsce (University of Lwow, Poland).
2. W 1928 roku BĄCZKOWSKI pracował we Lwowie w Biuletynie Polsko-Ukraińskim (Polono-Ukrainian Bulletin) - organie Unii Polsko-Ukraińskiej (Polono-Ukrainian Union), ruchu politycznego, którego przywódcą był HOŁÓWKO (CHOLOVKO) (in)⁸, ukraiński poseł w Sejmie polskim w latach 1920-1928. Celami tego ruchu były: solidarność polsko-ukraińska, polsko-ukraińska autonomia w Polsce, jak również utworzenie samodzielnej Ukrainy stworzonej z ziem wchodzących w skład Rosji i Polski. BĄCZKOWSKI działał na rzecz tego ruchu do 1935 roku, kiedy opuścił Lwów i wyjechał do Warszawy po śmierci HOŁÓWKI, zamordowanego przez Ukraińców.
3. W 1935 roku BĄCZKOWSKI przyłączył się do Ruchu prometejskiego (the Prometheus movement), który był kierowany przez władze polskie, w szczególności przez Sztab Generalny Wojska Polskiego. Ruch prometejski prowadził działania na dwóch płaszczyznach: jawnej propagandy i polityki; oraz wywiadu. W ramach tej ostatniej Ruch prometejski zbudował struktury wywiadowcze na terytorium sowieckim, ruchy konspiracyjne przeciwko władzom sowieckim itp. Ruch prometejski rozprzestrzenił się i został połączony z ruchem o tej samej nazwie działającym w Niemczech, w którym Biali rosyjscy emigranci działali aktywnie za przyzwoleniem i przy współpracy władz niemieckich.
4. W Warszawie znajdował się instytut naukowy i propagandy Ruch prometejskiego, zwany „Instytutem Wschodnim” (Oriental Institute), którego dyrektorem był SIEDLECKI (in), profesor uniwersytecki i senator, a kierował Olgierd GÓRKA.** BĄCZKOWSKI był szefem sekcji prasowej. Instytut wydawał wiele publikacji antysowieckich, w tym „Orient” w języku francuskim, angielskim

⁷ Pozostałe informacje zostały ocenzurowane.

⁸ W oryginale (fnu) - first name unknown - pierwsze imię nieznane.

skim i niemieckim, „Biuletyn Polsko-Ukraiński” po polsku, „Problemy Europy Wschodniej” po polsku. W 1936 BĄCZKOWSKI był delegatem polskiego Ruchu prometejskiego na kongresie antysowieckim w Berlinie.

5. W roku 1939 BĄCZKOWSKI uciekł do Rumunii, a stamtąd do Palestyny. Wstąpił do polskiego Deuxième Bureau⁹ w Jerozolimie i został szefem sekcji spraw sowieckich, która zajmowała się głównie studiowaniem prasy sowieckiej.
6. Od 1946 roku, po likwidacji polskiego Deuxième Bureau – wywiadu Armii gen. ANDERSA blisko powiązanego i subsydiowanego przez wywiad brytyjski – BĄCZKOWSKI został zwierzchnikiem polskiej siatki wywiadowczej działającej w ograniczonym zakresie, ale nadal zależnej od gen. ANDERSA i powiązanej z brytyjskim wywiadem. Siatka BĄCZKOWSKIEGO używa jako przykrywki domu wydawniczego Reduta (Redoubt), którego kwatera główna znajduje się teraz w Bejrucie, i którego nominalnym szefem jest polski ksiądz dr KANTAK, opisywany przez źródła jako stara „kukła, zupełnie otepiała i bierna, nawet w zakresie swoich obowiązków religijnych”.
7. Reduta ma polskie prasy drukarskie i już opublikowała kilka książek, również BĄCZKOWSKIEGO, kilka polskich utworów literackich, książkę o historii Polski i kilka pamfletów, wszystkie w języku arabskim. W ramach działalności Reduty BĄCZKOWSKI publikuje „tajny” biuletyn polityczny (w ośmiu egzemplarzach) dotyczący spraw Środkowego Wschodu. W rzeczywistości biuletyn nie zawiera żadnych tajnych informacji, ponieważ treści w nim zawarte oparte są w zasadzie na doniesieniach lokalnej prasy, jak twierdzą źródła. Budżet „Reduty” wynosił w 1948 r. pięć tysięcy funtów szterlingów, które zostały wydane na pokrycie kosztów publikacji oraz wydatki BĄCZKOWSKIEGO związane z wydawaniem biuletynu i działalnością wywiadowczą.
8. BĄCZKOWSKI jest autorem „Ku zrozumieniu Rosji” („Towards an Understanding Russia”), dobrze udokumentowanej książki o Rosji Sowieckiej, która została opublikowana w języku angielskim w 1947 r.
9. Zygmunt ZAWADOWSKI, przedstawiciel Rządu Polskiego (Londyńskiego) w Libanie jest członkiem siatki BĄCZKOWSKIEGO i otrzymuje większość raportów, które, jak podają źródła, przesyła następnie do Londynu.
10. BĄCZKOWSKI jest określany przez to źródło jako „jeden z filarów Ruchu prometejskiego”. W okresie pomiędzy Pierwszą i Drugą Wojną Światową był

⁹ Deuxième Bureau – wywiad.

blisko powiązany z Oddziałem II Sztabu Generalnego Wojska Polskiego i w sposób nieformalny, ale równie bliski, z Ministerstwem Spraw Zagranicznych i Ministerstwem Spraw Wewnętrznych. Pułkownik Tadeusz SCHAETZEL, szef Oddziału II w latach 1927-30, a następnie szef Departamentu Politycznego polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, powiązany również z ruchem prometejskim i, jak twierdzi źródło, znajdował się pod silnym wpływem BĄCZKOWSKIEGO.

11. Źródło twierdzi również, że BĄCZKOWSKI jest bez wątpienia jednym z wielu „specjalistów” w Ruchu prometejskim i świetnie orientuje się w sprawach:
 - a) zarówno oficjalnych, ideologicznych podstawach ruchu, jak i jego nieoficjalnych, tajnych, antysowieckich celach;
 - b) historii tworzenia i rozwoju wspomnianego ruchu, który rozprzestrzenił się na inne kraje – Polskę, Niemcy, Francję, Turcję i inne;
 - c) aktywnych członków ruchu.

12. Źródło podkreśla, że należy również zdać sobie sprawę, z tego że:
 - a) Sowieckie organizacje wywiadu politycznego, które spenetrowały Ruch prometejski przez podstawionych ludzi z Kaukazu (Caucassians), bez wątpienia muszą zdawać sobie sprawę z roli jaką odegrał BĄCZKOWSKI.
 - b) Ze względu na aktywne zaangażowanie w Ruchu prometejskim, źródło utrzymuje, że BĄCZKOWSKI jest dobrze znany funkcjonariuszom innych krajów. Jako ilustrację tego źródło przytacza podróż BĄCZKOWSKIEGO do Turcji, w którą udał się jesienią 1942 roku w charakterze polskiego kuriera dyplomatycznego przewożącego pocztę dyplomatyczną z Kairu do polskich przedstawicielstw dyplomatycznych w Ankarze i Istambule. Turecka policja polityczna, jak relacjonuje źródło, natychmiast rozpoznała w kurierze osobę BĄCZKOWSKIEGO i obserwowała jego działania w Turcji. Źródło podaje również, że w tydzień po wyjeździe BĄCZKOWSKIEGO z Turcji, jeden z głównych niemieckich propagatorów Ruchu Prometejskiego przybył do Istambułu z Berlina. Chciał się zobaczyć z BĄCZKOWSKIM i pilnie poszukiwał go w Istambule. Źródło uważa, że również Brytyjczycy wiedzieli o aktywności i celach BĄCZKOWSKIEGO.

13. BĄCZKOWSKI, który przebywał na Bliskim Wschodzie przez większą część Drugiej Wojny Światowej, oficjalnie trzymał się z dala od Oddziału II (który został przeniesiony z Polski), ale faktycznie był z nim blisko powiązany za pośrednictwem kierownictwa w Jerozolimie. Podczas pobytu w Jerozolimie BĄCZKOWSKI ożenił się z uciekinierką z Polski.

14. Źródło określa BĄCZKOWSKIEGO jako osobę bez wątpienia inteligentną, posiadającą solidny i zrównoważony charakter i bardzo oddaną swojej pracy. Zna on dobrze Związek Radziecki, zarówno kraj jak i ludzi, i cały czas, jak utrzymuje źródło, studiuje problematykę ZSRR.

** Olgierd GÓRKA, który służył Londyńskiemu Rządowi Polskiemu w czasie wojny najwyraźniej przeszedł na stronę Rządu w Warszawie.

Bartosz Rutkowski – doktorant na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Gdańskiego. Naukowo zajmuje się historią najnowszą, w tym historią II wojny światowej oraz okresu międzywojnia, w szczególności postacią Włodzimierza Bączkowskiego.

